

1. AMBACHTELIJK SCHOENMAKER EN LEDERWARENMAKER

1.1 Inleiding

De branche ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen wordt gekenmerkt door kleinschaligheid en exclusiviteit¹. Er is een markt voor exclusieve en originele tassen en schoenen, al is die niet groot. Originaliteit, vakmanschap en ondernemerschap zijn belangrijk om in deze branche succesvol te zijn. In september 2010 is SintLucas in Boxtel gestart en in september 2011 start het Hout- en Meubileringscollege (HMC) met de reguliere opleiding Creatief Vakman met de mogelijkheid om uit te stromen als Lederwarenmaker en Ambachtelijk schoenmaker. Daarnaast wordt door SintLucas de deeltijdopleiding tassenmaker en door de DHTA de deeltijdopleiding ambachtelijk schoenmaker in cursusvorm aangeboden.

1.2 Branche

Aantal bedrijven en activiteiten

De branche ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen is in Nederland zeer divers en bestaat uit circa 175 ondernemingen. De branche bestaat veelal uit zzp'ers die eigen tassen en/of schoenen ontwerpen en vervaardigen (135), maar ook uit kleine productiebedrijven en enkele groothandels (40).

Bij de bedrijven in deze branche worden lederen tassen en kleinlederwaren ontworpen en ambachtelijk vervaardigd ($\pm 70\%$) en/of schoenen ontworpen en ambachtelijk vervaardigd ($\pm 40\%$) en/of tassen en schoenen gerepareerd ($\pm 34\%$).

Omzet branche

Veel bedrijven zijn recent gestart: maar liefst driekwart van de bedrijven bestaat korter dan zes jaar, ruim 40% is zelfs in de laatste twee jaar opgericht. De gemiddelde 'leeftijd' van de bedrijven bedraagt acht jaar. De ambachtelijke bedrijven bestaan gemiddeld genomen al aanzienlijk langer (tien jaar) dan de kleine productiebedrijven en groothandels (vier jaar).

De ontwerpers en ambachtelijke vervaardigers van schoenen en tassen realiseren gezamenlijk een omzet van ruim 6 miljoen euro exclusief btw. Vooral de ambachtelijke bedrijven zijn overwegend zeer kleinschalig: 75% van deze bedrijven realiseerde in 2009 een omzet van nog geen 25.000 euro. De omzetontwikkeling ten opzichte van 2008 is bij 38% van de ambachtelijke bedrijven gestegen en bij 43% gelijk gebleven. Bij de kleine productiebedrijven en groothandels is een andere ontwikkeling te zien. 79% van deze bedrijven geeft aan dat de omzet gestegen is. De verwachting voor 2010 is dat deze tendens doorzet.

40% van de ondernemers is voor het levensonderhoud in belangrijke mate of geheel afhankelijk van de inkomsten van het bedrijf. De overige 60% heeft daarnaast een andere (gerelateerde) baan waaruit een groot deel van de inkomsten wordt verworven. Bij meer dan 40% van de bedrijven is het bedrijfsresultaat in 2009 toegenomen. 70% van de ondernemers is tamelijk tot zeer tevreden over het in 2009 gerealiseerde bedrijfsresultaat.

De omzetsamenstelling naar activiteiten verschilt voor beide bedrijfspgroepen aanzienlijk. Bij de ambachtelijke bedrijven komt de meeste omzet voort uit de verkoop van zelfvervaardigde producten (76%) en uit de reparatie van schoenen of tassen (13%). Bij de kleine productiebedrijven en groothandels wordt de omzet juist behaald door de verkoop van niet-zelfvervaardigde producten (34%) en overige activiteiten (34%) en is slechts 28% afkomstig uit de verkoop van zelfvervaardigde producten. (zie tabel 1)

¹ De branchegegevens uit dit hoofdstuk zijn afkomstig uit onderzoek van EIM van 2011.

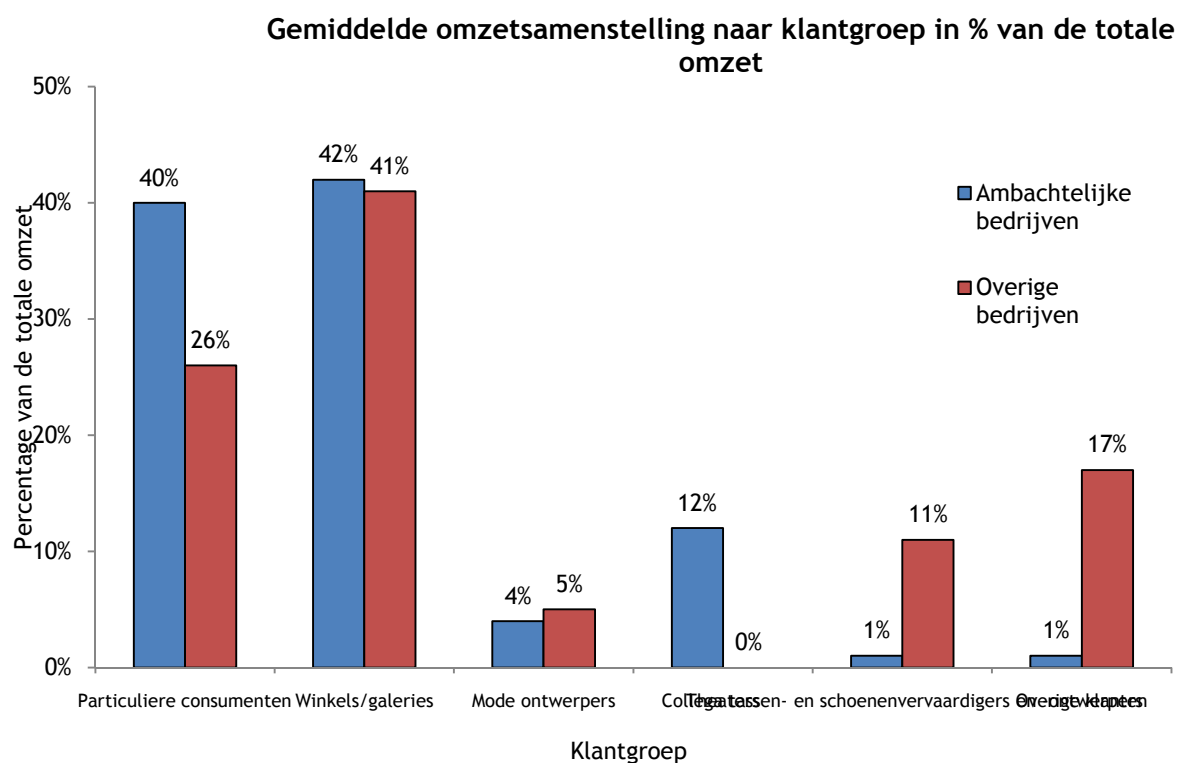
Tabel 1

Activiteit	Ambachtelijke bedrijven	Kleine productiebedrijven en groothandels
Verkoop van zelfvervaardigde schoenen en tassen	76	28
Reparatie van schoenen en tassen	13	4
Doorverkoop van niet-zelfvervaardigde schoenen en tassen	7	34
Geven van cursussen en/of workshops	2	0
Overige activiteiten	2	34
Totaal	100%	100%

Bron: EIM (2011)

Voor de gehele branche vormen de winkels en galeries de belangrijkste klantgroep. Particuliere consumenten zijn echter ook belangrijke afnemers. De ambachtelijk bedrijven bedienen daarnaast sterk de theaters en de overige bedrijven de groep 'overige klanten'.

Figuur 1

Bron: EIM (2011)

Economische crisis

De economische crisis heeft invloed gehad op de ondernemende ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen, maar had geen grote gevolgen. Binnen deze branche wordt het volgende ervaren ten gevolge van de economische crisis:

- de vraag naar kwaliteit blijft gelijk
- de vraag naar kleine accessoires (van echte merken) neemt toe, want 'dan doe je toch nog mee'
- de vraag naar accessoires neemt toe als eyecatcher bij de 'oude' kleren
- de vraag naar reparatie en herstelwerkzaamheden zal toenemen, want mensen willen toch ook graag langer met hun accessoires doen

De industrie in deze branche laat weinig grote veranderingen zien in ontwerp. Door de economische crisis is de industrie zeer terughoudend met grote investeringen.

Brancheontwikkelingen

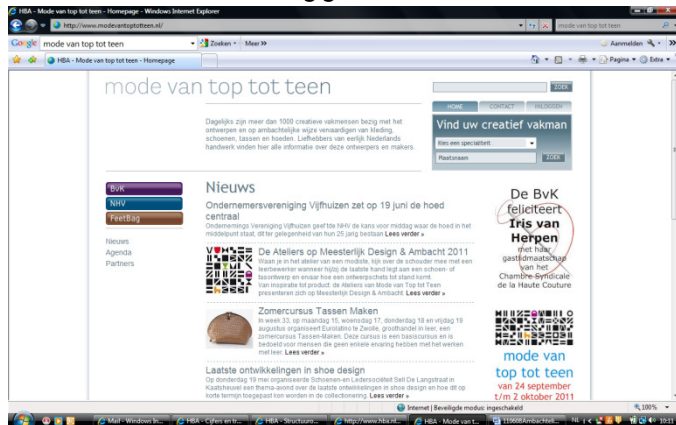
Samenwerking brancheorganisaties

Sinds 2004 is de FeetBag de branchevertegenwoordiger voor vervaardigers en/of ontwerpers van schoenen en tassen (leerbewerkers). Kenmerkend voor de leden is dat zij bekwaam zijn in de combinatie van ontwerpen en het ambachtelijk vervaardigen van schoenen en/of tassen. Onder de paraplu van FeetBag geven de leden elkaar feedback op hun producten en wisselen zij kennis en ervaring uit. Daarmee stelt FeetBag zich als doel de collectieve belangen van deze leerbewerkers te behartigen.

In 2007 is een samenwerking gestart tussen drie verwante branchevertegenwoordigers; Feetbag, de NHV

(Nederlandse Hoeden Vereniging) en de Branchevereniging van Kleermakers en Modevakscholen (BvK). Gezamenlijk hebben zij de vakbeurs 'Mode van Top tot Teen' georganiseerd. Naar aanleiding van dit succes is besloten om de activiteiten van de verenigingen voor elkaars leden open te stellen. Ze hebben een gemeenschappelijke website ontwikkeld, www.modevantoptooteen.nl. Deze is begin 2011 gelanceerd. Tweejaarlijks organiseren zij de Modevakdag (24 september 2011). En zij promoten gezamenlijk hun vak: een voorbeeld hiervan is een gezamenlijke Mode van Top tot Teen op Meesterlijk (24 september t/m 2 oktober 2011).

Behoeftte aan Nederlandse ontwerpers en sample-makers

In Nederland zijn nog weinig bedrijven die tassen of schoenen produceren. De Nederlandse handelsmaatschappijen hebben hun productie verplaatst naar het buitenland. Landen zoals Spanje, Portugal, Italië, Turkije, Marokko, China en Vietnam. De laatste jaren is Marokko sterk in opkomst, want China besteedt veel werk uit naar Marokko. Daarnaast is er een verschuiving dat ontwerpers die hun producten in China lieten maken overstappen naar Vietnam, vanwege de kwaliteit van het werk.

De aandacht voor het ontwerp komt weer sterk terug in Nederland, met name ook door de aandacht voor Dutch Design. De handelsmaatschappijen zoeken ontwerpers die ontwerpen en samples kunnen maken voor de productie in het buitenland.

Behoeftte aan kleinschalige productie

Het aantal ontwerpers neemt toe. Dit is eveneens zichtbaar in het aantal cursussen en opleidingen op het gebied van het ontwerpen van tassen en schoenen (zie onderwijsinformatie). Deze ontwerpers willen graag hun ontwerpen laten produceren. De vraag naar bedrijven die een kleinschalige productie willen uitvoeren of een machinepark ter beschikking stellen neemt sterk toe. De toekomstige beroepsgroep ziet deze mogelijkheden graag in Nederland, maar wil ook graag contacten leggen met de buitenlandse fabrikanten om hun ontwerpen kleinschalig te laten vervaardigen.

Behoeftte aan gezamenlijke of centrale inkoop

Aangezien de meeste productiebedrijven naar het buitenland zijn vertrokken is het aantal toeleveranciers eveneens sterk afgenomen. Degenen die er nog zijn verkopen met name grotere partijen. Dit is voor ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen die graag een kleine voorraad hebben niet voordelig. De materialenbeurs van FeetBag biedt de mogelijkheid om kleine hoeveelheden te kopen. Daarnaast ontstaan er spontane samenwerkingsgroepen die gezamenlijk inkopen. Deze ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers hebben behoefte aan een centrale of gezamenlijke inkoop.

Breed gebruik aan materialen

Binnen de branche ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen zie je een verbreding van het gebruik van materialen. Niet alleen het materiaal leder wordt gebruikt, maar er wordt ook volop gebruik gemaakt van verschillende soorten textiel en kunststof. Deze stap is eenvoudig te zetten. Er is namelijk veel overlap in het maken van patronen en het stikken. Daarnaast is leder dat lijkt op spijkerstof, corduroy en tweed meer in trek.

Vervagende grens tussen modegerelateerde beroepen

Kledingmerken gaan op zoek naar een speciale kledinglijn met bijbehorende schoenlijn en accessoires zoals tassen, corsages en hoeden. Dit zie je ook bij bedrijven in de branche ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen. Zij zoeken eveneens naar combinatie zoals tassen en hoeden, schoenen en tassen, tassen en sieraden.

Kwaliteit en onderscheidend vermogen

Veel consumenten weten niet hoe arbeidsintensief het handmatig vervaardigen is van lederen tassen en schoenen. Hierdoor zien zij niet in dat de gevraagde prijs reëel is. Daarnaast ondervindt de branche een prijsconcurrentie. Enerzijds door de industriële vervaardiging van tassen en schoenen, anderzijds door de productie in lagelonenlanden. Hierdoor ontstaat er veel concurrentie in het lagere segment en liggen de kansen in het kleine, hogere segment. Er is een markt voor exclusieve en originele tassen en schoenen, al is deze niet groot. Dat betekent dat de tassen- en schoenenmaker scherp moet blijven op kwaliteit en stijl.

Alleen de excellente vakmensen die zich sterk profileren weten een volledig levensvatbaar bedrijf te realiseren. Zij die zich weten te onderscheiden in originaliteit, vakmanschap en ondernemerschap overleven en overstijgen de hobbysfeer. Nieuwe ontwerpen en moderne technieken bieden nieuwe mogelijkheden voor dit type bedrijf.

Vraag naar duurzame materialen

In de branche ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen neemt de vraag naar eco-leer, leer dat biologisch geloid is, en recyclingmateriaal toe. De consument vraagt naar duurzame producten. Het recyclingmateriaal heeft bepaalde verwerkingstechnieken nodig. Het is namelijk moeilijk te verwerken en te verlijmen.

Moderne technieken

Om vernieuwend en onderscheidend te blijven zoeken ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van tassen en schoenen voortdurend naar nieuwe technieken en toepassingen. Zoals bijvoorbeeld fotoprint op leder en het gebruik maken van een laser voor het bewerken van leder en het uitprinten van patronen. Daarnaast is Rapid prototyping in opkomst. Hiermee kan aan de hand van een scan snel een schoen in 3D geprint worden. Het comfort is bij deze techniek nog niet optimaal. Men werkt nu hard aan een methode waarbij het onderwerk van de schoen van harder materiaal wordt samengesteld dan het bovenwerk. Daarbij worden de verschillende materialen met lijm aaneengehecht. Hoewel de ontwikkeling van Rapid Prototyping snel gaat, is deze techniek nog niet geschikt voor productiewerk. Wel maakt de techniek snelle ontwikkeling van nieuwe modellen mogelijk.

1.3 Arbeidsmarktsituatie

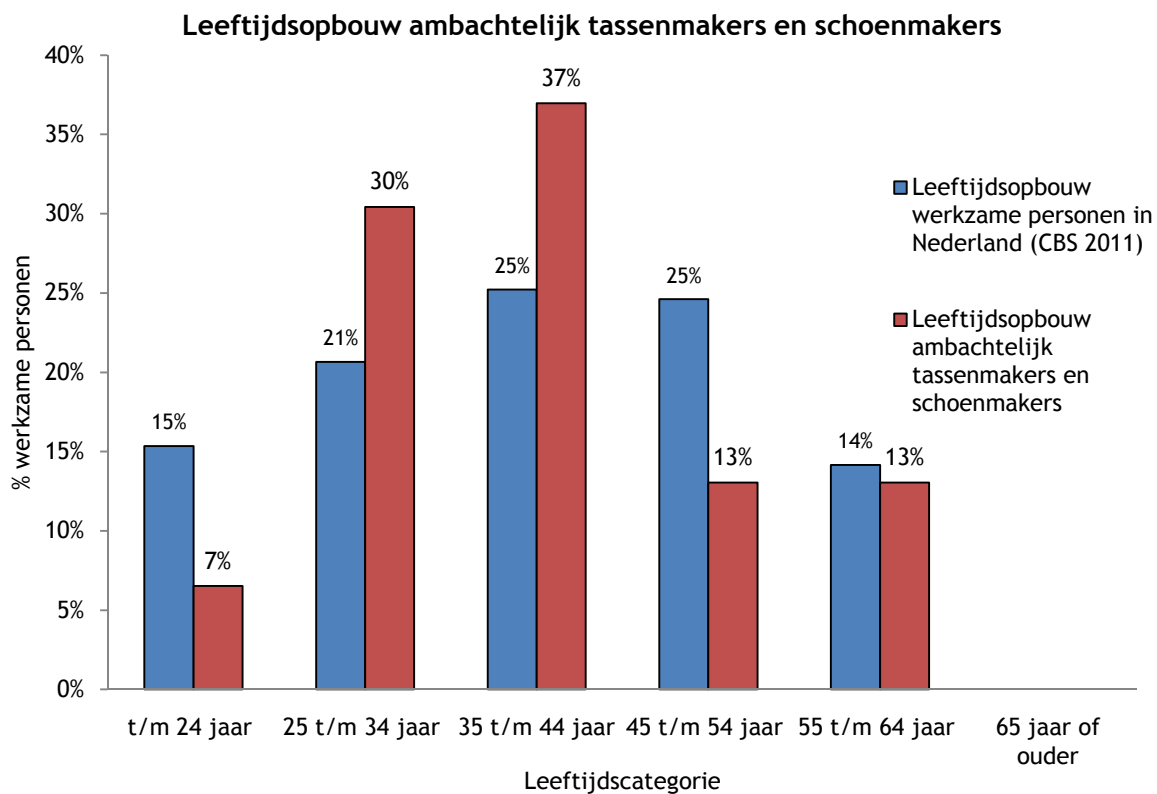
Werkgelegenheid

De bedrijven zijn zeer kleinschalig; slechts enkele van de onderzochte bedrijven tellen meer dan drie werkzame personen. In de bedrijven zijn in totaal ongeveer 250 personen werkzaam. Hiervan zijn er circa 230 direct betrokken bij het ontwerpen en/of vervaardigen van schoenen en tassen. Parttime arbeid komt veel voor, waardoor het volume van de werkgelegenheid, gemeten in voltijdkrachten, uitkomt op circa 180 fte.

Binnen de ambachtelijke bedrijven, waar 185 personen werken, hebben 30 personen de functie ambachtelijk schoenmaker en 55 de functie tassenmaker. De grote meerderheid is ondernemer/manager of filiaalhouder of heeft een andere functie. Bij de kleine productiebedrijven en groothandels werken 65 mensen, waarvan er 25 ambachtelijk schoenmaker zijn en 40 ondernemer/manager, filiaalhouder of een andere functie. In ongeveer 20 bedrijven zijn stagiaires werkzaam.

Twee derde van de in de branche werkzame personen is vrouw. Bijna twee derde is tussen de 25 en 45 jaar oud (zie figuur 2). Bijna 96% van de ondernemers heeft een vakopleiding gevolgd: de kunstacademie (45%), de mbo-mode of maatkledingopleiding (4%) en/of de cursus tassenmaker (42%) en schoenmaker (27%) bij de SVGB gevolgd.

Figuur 2

Bron: EIM (2011) en CBS (2011)

1.4 Onderwijsinformatie

Uitvoering kwalificatiedossier Creatief Vakman

Het kwalificatiedossier Creatief Vakman bestaat uit zeven uitstromen en wordt door verschillende roc's en vakscholen uitgevoerd onder twee crebonummers. In onderstaand figuur is weergegeven welke onderwijsinstellingen welke uitstromen uitvoeren binnen het dossier Creatief Vakman. In dit document zijn niet de gegevens meegenomen van de onderwijsinstellingen die crebonummer 93686 uitvoeren, want deze valt onder kenniscentrum SH&M. Het HMC is in het plaatje meegenomen omdat dit een onderwijsinstelling is die meedoet binnen het project Voorrang voor Creatief Vakmanschap en die de uitstromen Lederwarenmaker en Ambachtelijk schoenmaker zal uitvoeren vanaf september 2011.

Figuur 3

Uitstromen	Creatief Vakman 93680		Ontwerpend meubelmaker 93686
Glazenier	Vakschool Schoonhoven (32)		
Glasblazer			
Keramist	SintLucas (32)		
Ambachtelijk schoenmaker		HMC	
Lederwarenmaker			
Hoedenmaker			
Ontwerpend meubelmaker (onder beheer van SH&M)	ROC Friesland College (24)		De Leijgraaf (15),
			Deltion College (12),
			Graafschap college (6),
			Koning Willem I (56),
			ROC Twente (10).

Bron: DUO (2011)

Opleidingen en cursussen Ambachtelijk Schoenmaker en Lederwarenmaker

In september 2010 is SintLucas in Boxtel gestart met de opleiding Creatief Vakman met onder andere de specialisaties ambachtelijk schoenmaker en lederwarenmaker. In september 2011 start mbo-vakschool HMC eveneens met de opleiding Creatief Vakman waarbij ook onder andere deze specialisaties gevolgd kunnen worden. Daarnaast worden er cursussen gegeven op het gebied van ontwerpen en vervaardigen van tassen en schoenen.

SintLucas - Creatief Vakman

SintLucas is een van de vakscholen die meedoen in het project Voorrang voor Creatief Vakmanschap. SintLucas start de opleiding Creatief Vakman met een oriëntatiejaar, waarin de studenten in aanraking komen met verschillende materialen, zoals keramiek, textiel en leer. Na een jaar maken de leerlingen een keuze voor één van de uitstroomrichtingen Ambachtelijk schoenmaker, Lederwarenmaker, Hoedenmaker of Keramist. SintLucas is in september 2010 gestart met 32 leerlingen en start in 2011 wederom met 32 leerlingen. De meeste leerlingen kiezen in het tweede jaar voor het materiaal leer, de uitstromen Lederwarenmaker en Ambachtelijk schoenmaker.

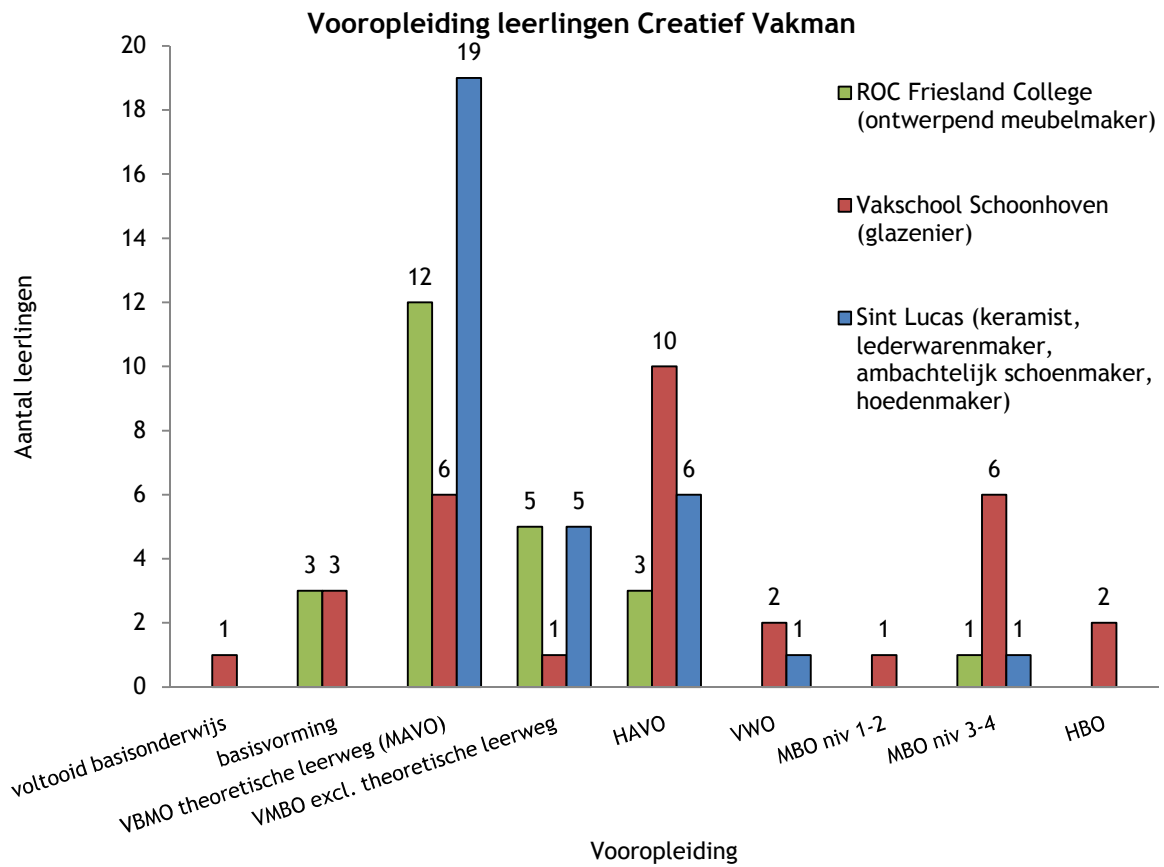
HMC - Creatief Vakman

Het HMC is een van de vakscholen die meedoet in het project Voorrang voor Creatief Vakmanschap. Het HMC start de opleiding Creatief Vakman met een oriëntatiejaar, waarin de studenten in aanraking komen met verschillende materialen, zoals hout, textiel en leer. Na een jaar maken de leerlingen een keuze voor één van de uitstroomrichtingen Ambachtelijk schoenmaker, Lederwarenmaker, Hoedenmaker of Ontwerpend meubelmaker. Het HMC start in september 2011 met 35 leerlingen.

Excellent vakmanschap, vormgeving en ondernemerschap zijn de kernwaarden van de opleiding Creatief Vakman.

De leerlingen die de opleiding Creatief Vakman volgen bij SintLucas zijn hoofdzakelijk schoolverlaters van de verschillende vmbo-richtingen en de havo.

Figuur 4

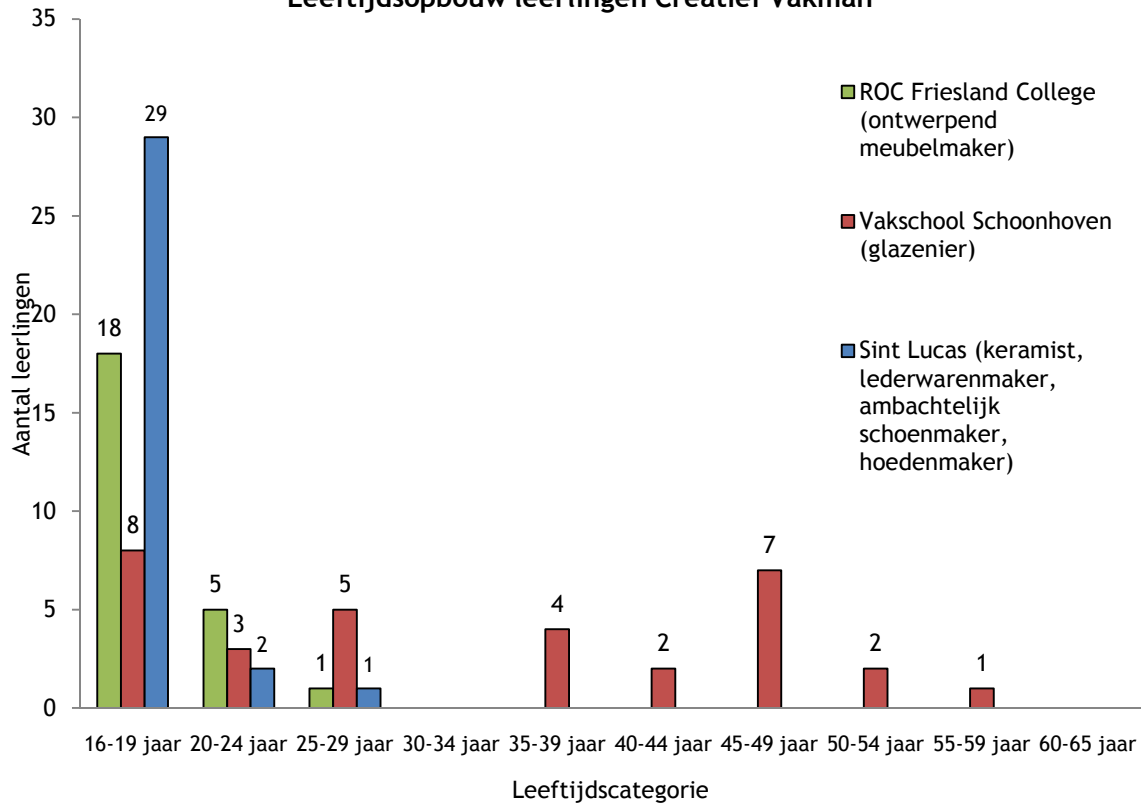

Bron: DUO (2011)

De leerlingen die de opleiding Creatief Vakman volgen bij SintLucas hebben hoofdzakelijk de leeftijd van 16 tot 19 jaar.

Figuur 5

Leeftijdsopbouw leerlingen Creatief Vakman

Bron: DUO (2011)

Cursussen

De cursussen op het gebied van ontwerpen en vervaardigen van tassen en schoenen zijn in tabel 2 weergegeven.

Tabel 2

Opleiding	Opleidingsinstituut	Niveau	Aandacht
Tassen maken	SintLucas	mbo	Vervaardigen
Ambachtelijk schoenmaken	SVGB	mbo	Vervaardigen
Kunstopleiding met afstudeerrichting "Schoenen ontwerpen"	Diverse kunstacademies	hbo	Ontwerpen
Industrial Footwear Design	SVGB	hbo ⁺	Ontwerpen
Masteropleiding Shoe Design	ArtEZ-Arnhem	hbo ⁺	Ontwerpen

Bron: diverse opleidingsinstellingen

De leerlingaantallen voor de cursussen Tassen maken en Ambachtelijk schoenmaken zijn in de laatste twee jaar sterk gestegen en sinds september 2009 zijn nog eens twee hbo-opleidingen op het gebied van schoenontwerpen gestart.

Hiervoor zijn meerdere verklaringen. Tassen en schoenen zijn functionele accessoires die sterk modegevoelig en goed verhandelbaar zijn. Daarnaast is de productie van schoenen naar het buitenland verdwenen en hiermee is ook het ontwerpen verdwenen. De aandacht voor het Nederlandse ontwerp is aan het terugkomen, maar de kloof tussen ontwerpers en industrie is nog niet gedicht. De industrie vraagt naar deskundige schoenontwerpers die begrijpen hoe een schoen in elkaar zit, zodat de ontwerpen functioneel en draagbaar zijn.

Project Voorrang voor Creatief Vakmanschap²

De ontwikkeling van de opleiding Creatief Vakman vindt plaats binnen het project 'Voorrang voor creatief vakmanschap'. Dit initiatief is ontstaan vanuit een uniek samenwerkingsverband van innovatieve bedrijven, musea, belangen- en brancheorganisaties, die zich hebben verenigd in een platform dat zich tot doel heeft gesteld het creatief vakmanschap in Nederland te behouden en nieuwe impulsen te geven.

SintLucas, Vakschool Schoonhoven, HMC en SVGB kenniscentrum zijn de uitvoerende partners, die gezamenlijk het doel hebben om uiterlijk 30 juni 2012 te komen tot een duurzame opleidingsvoorziening voor de creatief-technische sector. Hiervoor wordt er met twee verschillende opleidingsconcepten geëxperimenteerd. Het vormen van een kennisnetwerk en de voorbereiding van een startersportaal zijn belangrijke middelen om docenten, praktijkopleiders en studenten te professionaliseren zodat dit doel gerealiseerd wordt.

SintLucas, HMC en Vakschool Schoonhoven ontwikkelen de opleiding Creatief Vakman onder het logo Creatief Vakman.

SintLucas en HMC werken van breed naar smal, waarbij leerlingen zich eerst verdiepen in een breed spectrum en zich daarna specialiseren. Vakschool Schoonhoven werkt van smal naar breed: leerlingen specialiseren zich in één richting en vergroten in een later stadium hun kennis van materialen en technieken. Beide **opleidingsconcepten**

hebben een curriculum waarin de kerntaken vervaardigen, vormgeven en ondernemen integraal aangeboden worden. Onderzocht wordt of beide opleidingsconcepten tot duurzame resultaten leiden in termen van kwaliteit van de studenten en financiële haalbaarheid en wat de kritische succesfactoren zijn.

Het vormen van een **kennisnetwerk** is een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een duurzaam opleidingsconcept én voor de toekomst van het creatief vakmanschap. Onderdeel van het project is het inventariseren van de bestaande kennis, het peilen van de kennisbehoefte bij (in eerste instantie) docenten en praktijkopleiders en het organiseren van de beschikbaarheid van de verzamelde kennis. Creatieve vakmensen, designers, musea, bedrijven en brancheorganisaties worden in contact gebracht met docenten, praktijkopleiders en studenten. Onderzocht wordt of dit kennisnetwerk daadwerkelijk leidt tot verhoging van de professionaliteit van docenten en praktijkopleiders.

Een onderdeel van het project dat gericht is op de verdere toekomst is de voorbereiding van een **startersportaal**. Via dit portaal zullen de opgeleide creatief ondernemers gedurende de beginjaren van hun onderneming ondersteund kunnen worden.

² Deze informatie is afkomstig uit het projectplan Voorrang voor Creatief Vakmanschap

Bronverwijzingen

- Vakdocenten van de opleidingsinstituten DHTA en SintLucas.
- Ondernemers uit de ambachtelijk schoenmakers en lederwarenbranche.
- Directeur van het Nederlandse Schoen en Lederwaren Museum.
- Voorzitter van Sociëteit voor Schoen en Leder “de Langstraat” (SELL).
- DUO (2011).
- EIM (2011). *Structuuronderzoek ontwerpers en ambachtelijk vervaardigers van schoenen en tassen 2011*. HBA, Zoetermeer.
- SVGB (2009). *Projectplan Voorrang voor Creatief Vakmanschap*. SVGB, Utrecht.